VLIV USA A DALŠÍCH SPOJENCŮ NA NĚMECKOU POLITIKU A NASAZENÍ BUNDESWEHRU V AFGHÁNISTÁNU V OBDOBÍ 2001 až 2014

THE INFLUENCE OF U. S. AND OTHER ALLIES ON GERMAN POLITICS AND THE BUNDESWEHR DEPLOYMENT IN AFGHANISTAN IN 2001 - 2014

Pavel Dvořák^a

Abstrakt

Článek odpovídá na otázku, do jaké míry byl pro německou politiku a povahu nasazení Bundeswehru v Afghánistánu určující pohled na spojenecké vazby s USA a dalšími členskými státy NATO a udržení reputace spolehlivého a odpovědného spojence. Zhodnocení je prováděno na základě tří praktických případů. K posouzení výzkumného záměru autor požívá teoretický koncept logiky vhodnosti.

Abstract

The article explores the extent to which Germany's policy and the nature of the Bundeswehr deployment in Afghanistan were influenced by Germany's ties with its allies, namely the USA and other NATO members, as well as by its effort to maintain its reputation of a reliable and dependable ally. The author addresses this issue using three practical examples. For the evaluation of the research project, the author uses the logic of appropriateness as a theoretical concept.

Poděkování

Tento výstup vznikl v rámci projektu *Specifického vysokoškolského výzkumu* Institutu mezinárodních studií Univerzity Karlovy 2016-260340.

Klíčová slova

Afghánistán; ISAF; Bundeswehr; Německo; bezpečnostní politika; USA; NATO; logika vhodnosti.

Keywords

Afghanistan; ISAF; Bundeswehr; Germany; Security Policy; USA; NATO; Logic of Appropriateness.

^a Department of German and Austrian Studies, Faculty of Social Sciences, Charles University, Prague, Czech Republic. E-mail: paweldvorak@centrum.cz

Úvod

Německo nasadilo své vojenské síly v Afghánistánu v souvislosti s reakcí USA a mezinárodního společenství na útoky teroristické organizace Al-Káida 11. září 2001. Na oficiální úrovni zdůvodňovalo účast na misích OEF (*Operation Enduring Freedom; Operace trvalá svoboda*) a ISAF (*International Security Stabilization Force; Mezinárodní stabilizační a podpůrná síla*) nutností zajistit bezpečnost Německa a stabilitu Afghánistánu, potažmo celého regionu. Stavělo se do role příkladné mocnosti uvědomující si svůj podíl při udržování světového řádu a bezpečnosti. Podle některých autorů se však do této role Německo dostávalo spíše pod tlakem vnějších okolností než z vlastní iniciativy. V roce 2008 Carlo Masala z Univerzity Bundeswehru v Mnichově varoval před tím, aby se kvůli tomu Německo nezapojilo jako „ochotný juniorní partner USA do konfliktů, které nejsou v evropském, ani německém zájmu“.¹

Vnějšími okolnostmi, lépe řečeno faktory, které dostávaly SRN do výše zmíněné role, jsou míněny zejména tlak a očekávání spojenců týkající se zapojení Německa do poválečné obnovy Afghánistánu, jak ze strany spojenců v NATO (Organizace Severoatlantické smlouvy), tak zejména ze strany USA. V případě Afghánistánu spojenci v podstatě v průběhu celé mise požadovali, aby se Německo (ale i další státy) více vojensky angažovalo a ve větší míře sdílelo spojeneckou zátěž a rizika.

V německém případě ale v otázce nasazení Bundeswehru v zahraničí hrají velkou roli některé důležité aspekty. Zkušenosti ze dvou světových válek, z nacistické ideologie a s tím související morální odmítání vedení války se stalo pevnou součástí kolektivního vědomí a individuálních postojů německých obyvatel.² To se projevilo také ve strategické kultuře státu založené mj. na tom, že z Německa již nikdy nesmí vzejít válka (*nie wieder krieg*) a že Německo již nikdy nesmí jednat izolovaně (*nie wieder allein*). Zatímco strategická kultura vymezuje legitimitu a přiměřenost nasazení německých vojenských jednotek, způsob jejich nasazení omezuje *kultura zdrženlivosti* (*Kultur der Zurückhaltung*).³ Ta ztvárňuje hluboce zakořeněný skeptický postoj Němců k militarismu a nasazení vojenských sil k řešení konfliktů. To je přípustné pouze za přísných podmínek a jako *ultima ratio*.⁴ Na základě principů kulturní zdrženlivosti se vytváří mandát Spolkového sněmu pro tu kterou misi, obsahující mj. úkoly a vojenské schopnosti nasazených jednotek, jejich počet, místo nasazení a právní status. Součástí mandátu jsou

¹ MASALA, Carlo. Möglichkeiten einer Neuorientierung deutscher Außen- und Sicherheitspolitik. *Aus Politik und Zeitgeschichte*. Bonn: Bundeszentrale für Politische Bildung, 2008, č. 43, s. 22-27, ISSN 0479-611X.

² GEIS, Anna. Die Zivilmacht Deutschland und die Enttabuisierung des Militärischen. HSFK Standpunkte [online]. Frankfurt: Hessische Stiftung Friedens- und Konfliktforschung, 2005, s. 2 [cit. 2013-12-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/414dnS>

³ JUNGBAUER, Stefan. *Die Bundeswehr in Afghanistan. Die innerstaatlichen Restriktionen des deutschen ISAF-Einsatzes*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 2010, s. 45. ISBN: 978-3830050872.

⁴ KRONING-HEITMANN, Imken. *Deutsche Sicherheitspolitik zwischen „never alone“ und „never again“*. *Der Auslandseinsatz der Bundeswehr in Afghanistan*. Opladen, Berlin, Toronto: Barbara Budrich, 2015, s. 57 a 58. ISBN: 978-3847406396.

limity pro nasazení vojenských sil (tzv. *caveats*), které přesně vymezují rámec pro použití vojenských donucovacích prostředků při střetu s nepřítelem.⁵

Normy týkající se nasazení Bundeswehru v zahraničí jsou uvedeny v ústavě, respektive *Základním zákoně (Grundgesetz)*. Ten v článku 26 zakazuje přípravu a vedení útočných válek: „*Veškerá jednání, která jsou vedena s úmyslem ohrozit mírové soužití národů, zejména vedení a příprava útočné války, jsou protiústavní a trestná*“. Nasazení Bundeswehru dále upravuje článek 87a, který mj. uvádí: „*kromě případu obrany mohou být ozbrojené síly nasazeny pouze za předpokladu, kdy to Základní zákon dovoluje*“.⁶ Podmínky pro nasazení německé armády v zahraničí dále vymezil Spolkový ústavní soud 12. července 1994. Rozhodl, že se Německo dle ústavy může účastnit vojenských zahraničních misí, pokud se uskuteční v rámci systémů kolektivní bezpečnosti, jako jsou OSN, NATO a Západoevropská unie. Soud současně stanovil povinnost, že jakékoliv nasazení německých ozbrojených sil v zahraničí musí prostou většinou odsouhlasit Spolkový sněm (tzv. konstitutivní výhrada parlamentu). Proto se Bundeswehr nazývá parlamentní armádou. V neposlední řadě upravuje nasazení Bundeswehru v zahraničí *Zákon o podílu parlamentu při rozhodování o nasazení ozbrojených sil v zahraničí (Parlamentsbeteiligungsgesetz)* z března 2005. Zákon vymezil některé důležité pojmy týkající se nasazení a právně upravil dosavadní rozhodovací praxi.⁷

Tento článek si klade otázku, jak se vztahy s USA promítaly do německé politiky a povahy nasazení německých ozbrojených sil v Afghánistánu. Autor bude hodnotit, do jaké míry byl pro způsob zapojení Německa do afghánské mise určující pohled na spojenecké vazby s USA a dalšími státy a udržení reputace spolehlivého a odpovědného spojence. V této souvislosti bude zkoumat platnost hypotézy, podle které byla míra německého zapojení do afghánské mise výrazně motivována snahou nezhoršit kvalitu vztahu s USA a nepoškodit postavení Německa jako odpovědného a spolehlivého spojence. Proto byl manévrovací postoj německé vlády poněkud omezen, neboť její zástupci nechtěli poškodit renomé a snížit vliv země ve vztahu k USA, potažmo k dalším členským státům NATO. Z toho důvodu německá vláda pod tlakem spojenců a kvůli zhoršování bezpečnostní situace v Afghánistánu někdy opouštěla nebo revidovala své původní postoje a argumentaci a snažila se spojeneckým požadavkům nějakým způsobem vyhovět. To však mělo značný dopad na povahu vojenského nasazení Bundeswehru v Afghánistánu a veřejnou a politickou debatu v Německu.

Ke zhodnocení výzkumného záměru použije autor teoretický koncept *logiky vhodnosti (logic of appropriateness)*, která se zaměřuje na vysvětlení lidské činnosti, zahrnující mj. vytváření politiky. Tato činnost se řídí pravidly vhodného nebo příkladného chování uplatňovaného politickým zástupcem státu na úrovni mezinárodních organizací. Ta vymezují, co je za dané situace v určité instituci považováno za normální, co se očekává

⁵ JUNGBAUER, ref. 3, s. 45

⁶ *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*. Berlin: Bundeszentrale für politische Bildung, 2006, s. 22, 23 a 51.

⁷ RYJÁČEK, Jan. *Spolkový sněm a nasazení ozbrojených sil v zahraničí*. Praha: Karolinum, 2012, s. 108 a 163. ISBN: 9788024620626.

a na co je možné se v této komunitě spolehnout.⁸ Zástupci státu se řídí těmito pravidly, neboť je považují za přirozená, správná a legitimní. Snaží se dostát závazkům daným pravidly, identitou, členstvím v politické komunitě, jejím fungováním a očekáváním ostatních členů (např. v rámci NATO). Tato pravidla mohou řídit chování vlád a činit některá rozhodnutí více pravděpodobnými, neurčují však výsledky politického jednání, spíše poskytují mantinely pro určité chování, než aby ho diktovaly. Z toho důvodu je nezbytné porozumět procesům, ve kterých tato pravidla vedou k určitému chování. Přitom je nutné se zabývat i faktory, které zvyšují nebo snižují vliv daného pravidla na konkrétní chování.⁹ Pravidla lze tedy chápat jako relativně fixní odpovědi na danou situaci. Patří mezi ně např. různé role, zkušenosti, běžné postupy, společenské zvyklosti, normy, zákony i způsob fungování mezinárodní instituce.¹⁰

Pro chování státu bývá klíčový také proces adaptace vztahující se k vlastní historii. V této souvislosti lze pravidla vhodnosti označit za *nositele ponaučení ze zkušeností sdílených jednotlivci nebo skupinami*. Mohou se dále vyvíjet, zejména když představitelé státu vykládají význam nových zkušeností a integrují je do již zaběhnutých pravidel. Základní set vhodných pravidel se ale mění pomalu, je k tomu třeba časově náročný proces a politická většina. Platí to zvláště u základních pravidel týkajících se historické kolektivní identity společnosti.¹¹ V praktické rovině dochází k danému chování poté, co zástupci státu interpretují vzniklou situaci v souvislosti s vlastní identitou a zhodnotí výhodnost různých postupů. Nakonec zvolí možnost, tedy konkrétní způsob chování, který považují za nejvíce vhodný. Logika vhodnosti je tedy důležitá k porozumění toho, jak se jednotlivci, respektive zástupci státu, chovají a rozhodují a jak na sebe působí navzájem na úrovni mezinárodních institucí.¹²

V rámci mise ISAF se bude autor zabývat pouze třemi praktickými případy, na základě kterých ukáže působení vztahové roviny mezi Německem a USA a poukáže na důležité aspekty, které zde hrají roli. Konkrétně se jedná o případ geografického omezení pro nasazení Bundeswehru v Afghánistánu, nasazení průzkumných letadel typu Tornado a mezinárodní konference o Afghánistánu v Londýně v lednu 2010. Důvodem k výběru těchto případů bylo, že představují ideální studijní materiál k posouzení vlivu spojenců na rozhodování a politiku německé vlády. Na těchto případech lze ukázat, jak německá vláda reagovala na požadavky a tlak USA a ostatních spojenců na větší vojenskou angažovanost v Afghánistánu a zda byla schopna za takové situace uhájit své původní

⁸ MARCH, G. James - OLSEN, P. Johan. Elaborating the „New Institutionalism“. Arena working papers [online]. Oslo: Center for European Studies, 2005, s. 9 [cit. 2016-12-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/Yp07ek>

⁹ MARCH, G. James - OLSEN, P. Johan. The logic of appropriateness. Arena working papers [online]. Oslo: Center for European Studies, 1999, s. 3, 7 a 10 [cit. 2016-12-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/abNQ4M>

¹⁰ SCHULZ, Martin. Logic of Consequences and Logic of Appropriateness. Palgrave Encyclopedia of Strategic Management [online], edited by Mie Augier and David Teece. 2014, s. 2 [cit. 2015-12-01]. Dostupné z: <https://goo.gl/36588a>

¹¹ MARCH, ref. 9, s. 9, 12 a 14

¹² BECKER, Markus - STIEGLITZ, Nils. Toward a logic of appropriateness? Rules, identities and organizational coordination. Paper presented at the 25th Celebration conference 2008: Entrepreneurship and innovation - organizations, institutions, systems and regions. Copenhagen: 17 - 20. June 2008, s. 4

postoje a argumentaci. Uvedené případy současně vyvolaly v Německu velkou politickou a veřejnou diskusi kritizující působení Bundeswehru v Afghánistánu. Právě v rámci těchto případů bude možné nejlépe aplikovat a posoudit relevanci logiky vhodnosti. Zejména pokud jde o otázku, zda se představitelé spolkové vlády vhodnými pravidly řídí a jaké motivy je k tomu vedou.

Vzhledem k výše uvedeným otázkám bude autor analyzovat prohlášení politických a vojenských zástupců USA a dalších členských zemí NATO, která obsahovala požadavek na větší vojenskou angažovanost německé armády v Afghánistánu. V rámci německé politiky se zaměří mj. na stenografické protokoly debat Spolkového sněmu k afghánské misi. V jejich rámci bude analyzovat prohlášení členů vlády a parlamentu odkazující na nutnost udržení spojenecké důvěryhodnosti propojené s rozšířením vojenské angažovanosti německé armády v Afghánistánu.

Na téma zahraniční mise Bundeswehru v Afghánistánu se ve svých knihách v minulosti zaměřilo několik autorů převážně z německé akademické oblasti. Mezi hlavní takové knihy, ze kterých autor čerpal pro předložený článek, patří zejména komplexní práce Stefana Jungbauera,¹³ Imken Kroningové-Heimannové¹⁴ a Ulfa von Krauseho.¹⁵ V případě odborných studií lze uvést např. text Henninga Rieckeho.¹⁶ Autor dále využil články a publikace novinářů, kteří se tématu dlouhodobě věnovali. Vyzdvihnout lze zejména Matthiase Gebauera a Severina Weilanda z týdeníku *Der Spiegel*, Erica Chauvistrého nebo Stefana Korneliuse. Kromě toho jsou v článku využity i odborné publikace, které se zabývají souvisejícími aspekty zahraniční mise Bundeswehru v Afghánistánu. Mezi ně lze zařadit především publikace Anne Kerry Longhurstové¹⁷ a Stephana Bierlinga.¹⁸ Pokud jde o metodu logiky vhodnosti, použil autor v první řadě studie autorů tohoto teoretického konceptu Jamese G. Marche a Johana P. Olsena.¹⁹ Do textu ale zařadil i studie dalších expertů, kteří se věnují logice vhodnosti, jako Martina Schulze,²⁰ Markuse Beckera a Nilse Stieglitze.²¹ Při koncipování výzkumného záměru článku se autor inspiroval prací Jana Eichlera a Nika Hynka,²² která se věnovala faktorům ovlivňujícím účast českých vojenských sil na obnově Afghánistánu. Autoři přitom využili mimo jiné právě logiku vhodnosti.

¹³ JUNGBAUER, ref. 3, s. 45

¹⁴ KRONING-HEITMANN, ref. 4. s. 57 a 58

¹⁵ KRAUSE, von Ulf. *Die Afghanistaneinsätze der Bundeswehr. Politischer Entscheidungsprozess mit Eskalationsdynamik*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2011, s. 156. ISBN: 978-3-531-17855-4.

¹⁶ RIECKE, Henning. Dranbleiben in Afghanistan. DGAP Standpunkt [online]. Berlin: Deutsche Gesellschaft für Außen- und Sicherheitspolitik. 2010, s. 4 [cit. 2014-12-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/SL2ZJv>

¹⁷ LONGHURST, Kerry Anne. *Germany and the use of force*. Manchester: Manchester University Press, 2004, s. 83 a 84. ISBN: 978-1-280-71959-2.

¹⁸ BIERLING, Stephan. *Vormacht wider Willen. Deutsche Außenpolitik von der Wiedervereinigung bis zur Gegenwart*. München: C.H.Beck OHG, 2014, s. 95,96. ISBN: 978-3-406-66766-4.

¹⁹ MARCH, ref. 9

²⁰ SCHULZ, ref. 10

²¹ BECKER, ref. 12

²² EICHLER, Jan - HYNEK, Nikola. Obnova Afghánistánu: bezpečnostní kontext české účasti. In: DRULÁK, Petr - STRÍTECKÝ, Vít a kol. *Hledání českých zájmů. Mezinárodní bezpečnost*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2010, s. 102-125. ISBN: 978-80-86506-86-9.

Článek je dále rozdělen do čtyř částí. V první z nich se bude autor věnovat rozhodnutí německé vlády zapojit se do mise v Afghánistánu. V druhé části na to naváže popisem některých limitů působících na vojenskou angažovanost Bundeswehru v rámci této mise. Třetí a hlavní částí článku je analýza uvedených případů. V závěru poté autor uvede výsledky související s působením logiky vhodnosti a stanovenou hypotézou.

MISE V AFGHÁNISTÁNU TESTEM SPOJENECKÉ ODDANOSTI

Velkým předělem vztahu USA k Německu byly útoky teroristické skupiny Al-Káida na cíle v USA 11. září 2001. Druhý den po útocích ujistil kancléř Schröder USA o „*neomezené solidaritě*“.²³ Rada bezpečnosti Organizace spojených národů (RB OSN) 12. září 2001 schválila rezoluci č. 1368, ve které odsoudila útoky na USA jako akt mezinárodního terorismu a ohrožení světové bezpečnosti a zdůraznila právo jednotlivců nebo kolektivu na obranu.²⁴ Později přijala rezoluci č. 1373 vyzývající členské státy k přijetí opatření na boj proti terorismu.²⁵

Kancléř Schröder 19. září 2001 při debatě ve Spolkovém sněmu v této souvislosti pronesl:

„Spojenecká povinnost, kterou jsme převzali, koresponduje s právem na poskytování informací a oboustranných konzultací. My jako Němci a Evropané chceme dosáhnout neomezené solidarity s USA při všech nutných opatřeních. Zdůrazňuji přitom: Německo je připraveno podstoupit rizika, také vojenská, ale nikoliv nějaká dobrodružství.“

Během projevu také řekl, že Německo nikdy nezapomene na to, co pro tuto zemi udělaly USA poražením nacismu, podporou při budování nového demokratického státu, zajištěním bezpečnosti v poválečném období a pozitivní rolí USA při znovusjednocení.²⁶

Severoatlantická rada aktivovala 4. října 2001 článek 5 Smlouvy o NATO, neboť teroristický akt Al-Káidy představoval ozbrojený útok na USA, potažmo na celé NATO.²⁷ USA doložily spojitost mezi režimem Tálibánu a aktivitou teroristické sítě Al-Káida. Jelikož Tálibán odmítl vydat vůdce této skupiny Usámu Bin Ládina, zahájily společně s Velkou Británií 7. října 2001 letecké útoky proti Tálibánu a Al-Káidě v Afghánistánu.

Poté co USA formálně požádaly Německo o vojenský příspěvek, Schröder 11. října 2001 prohlásil:

²³ Německo. Stenografischer Bericht. Plenarprotokoll 14/186, 18 293. [on-line]. In: *Deutscher Bundestag* [on-line], 2001, [cit. 2016-06-06]. Dostupné z: <https://goo.gl/aSEGXy>

²⁴ Rada bezpečnosti, Rezoluce 1368 [on-line]. In: *Organizace spojených národů*, 2001 [cit. 2016-7-29]. Dostupné z: <https://goo.gl/yR111O>

²⁵ Rada bezpečnosti, Rezoluce 1373 [on-line]. In: *Organizace spojených národů*, 2001 [cit. 2016-7-30]. Dostupné z: <https://goo.gl/BEqR7w>

²⁶ Německo. Stenografischer Bericht. Plenarprotokoll 14/187, 18 301 a 18302.. In: *Deutscher Bundestag* [on-line], 2001, [cit. 2016-6-7]. Dostupné z: <https://goo.gl/cnMpxz>

²⁷ Statement to the Press by NATO Secretary General, Lord Robertson, on the North Atlantic Council Decision On Implementation Of Article 5 of the Washington Treaty following the 11 September Attacks against the United States. *North Atlantic Treaty Organisation* [on-line], 4. 10. 2001, [cit. 2016-11-20]. Dostupné z: <https://goo.gl/lxjbnwL>

*„V této situaci se od Německa očekává aktivní solidarita a odpovědné jednání, solidarita, která se nevyčerpá přitakáním politika a která je přiměřená odpovědnosti Německa ve světě. (...) Dal jsem americkému prezidentovi jasně najevo, že Německo dostojí své zodpovědnosti ve všech oblastech. To zahrnuje explicitně také vojenskou spolupráci. (...) Připravenost k zajištění bezpečnosti vojenskými prostředky je důležitým přiznáním se k partnerům a spojencům Německa“.*²⁸

Příslib účasti německých vojáků na protiteroristické operaci OEF, která se kromě Afghánistánu týkala i dalších oblastí ve světě (např. severovýchodní Afriky), však vyvolal nesouhlas řady poslanců. Ačkoli žádná politická strana, zastoupená ve Spolkovém sněmu (kromě postkomunistické PDS), nepopírala právo USA na odvetu za teroristické útoky, panovaly zde obavy, že se německé jednotky zapojí do nežádoucí a riskantní vojenské kampaně, zvláště když kancléř 6. listopadu 2001 oznámil, že v rámci operace OEF nasadí Německo až 3 900 vojáků. Zatímco zastánci tohoto kroku propojovali vyslání vojáků do Afghánistánu s mezinárodní odpovědností Německa, důvěryhodností jeho zahraniční politiky a jeho rolí jako důležitého partnera USA, odpůrci prosazovali zachování tradičního zdrženlivého postoje při nasazení vojenských sil a rozšíření OEF o politická a sociální opatření.²⁹ Jelikož několik poslanců SPD a Zelených odmítalo podpořit vyslání německých jednotek do Afghánistánu a předložený mandát, spojil Schröder 16. listopadu 2001 hlasování o účasti na misi OEF s hlasováním o důvěře vládě.

Zapojení německých vojenských jednotek do operace OEF odsouhlasili poslanci těsnou většinou 16. listopadu 2001, když 336 hlasovalo pro a 326 proti.³⁰ Podle této mise se německé jednotky měly účastnit boje proti mezinárodnímu terorismu s cílem vyřadit vedoucí a výcvikové struktury teroristů, bojovat proti teroristům a podpořit protiteroristické aktivity.³¹

V prohlášení z 16. listopadu 2001 Schröder uvedl, že bylo nutné využít instrumentu hlasování o důvěře vládě, aby Německo prokázalo, že rudozelená koalice aktivně podporuje misi v Afghánistánu. Bylo důležité ukázat, že Německo je jako spolehlivý spojenec ochotno přispět k zajištění mezinárodní bezpečnosti společně se spojenci a partnery, a naplňuje tak zásady multilateralismu.³² Také vyjádření ostatních politiků odkazovala na nutnost prokázat spojeneckou solidaritu v rámci NATO a tím spolehlivost a důvěryhodnost německé zahraniční politiky, jejíž renomé by bylo jinak vážně poškozeno.³³ V této souvislosti ministr obrany Rudolf Scharping již během parlamentní debaty 8. listopadu 2001 vyjádřil obavu, že při neúčasti na OEF Německo nebude moci

²⁸ Německo. Stenografischer Bericht. Plenarprotokoll 14/192, 18 680 a 18 683.. In: *Deutscher Bundestag* [on-line], 2001, [cit. 2016-4-6]. Dostupné z: <https://goo.gl/JDRs3N>

²⁹ LONGHURST, ref. 17, s. 83 a 84 a Německo. Antrag der Bundesregierung. Drucksache 14/7296. [on-line]. In: *Deutscher Bundestag*, 2001, [cit. 2016-3-6]. Dostupné z: <https://goo.gl/TmTHBX>

³⁰ Německo. Stenografischer Bericht. Plenarprotokoll 14/202, 19 893. In: *Deutscher Bundestag* [on-line], 2001, [cit. 2016-5-1]. Dostupné z: <https://goo.gl/9S02de>

³¹ LONGHURST, ref. 29, s. 3

³² LONGHURST, ref. 17, s. 85

³³ Plenarprotokoll 14/202, ref. 30, 19864, 19865, 19874.

dále realizovat multilaterální politiku a ztratí vliv nejen vůči USA, ale také v EU (Evropská unie) a NATO. Kancléř Schröder během debat uvedl:

„Teroristické útoky na USA (...) byly také útokem na hodnoty, které jsou pro nás politicky závazné, tedy hodnoty Základního zákona (ústava). Proto se nejedná pouze o formální závazek vyplývající ze spojeneckých povinností. (...) Jde mnohem více o to, že spojenecká solidarita nesmí být v Alianci žádoucí jednosměrnou ulicí. Po desetiletí se nám spojenecké solidarity dostávalo. Proto je naší povinností (...), když v současné situaci spojeneckou solidaritu oplatíme“.³⁴

Spolková vláda v počátku této mise podporovala USA vojensky pouze okrajově: Německo střežilo americké vojenské objekty na svém území, vyslalo 100 vojáků speciální jednotky KSK (*Kommando Spezialkräfte; Velitelství zvláštních sil*) do Afghánistánu a zapojilo se do ochrany obchodních námořních tras v oblasti Afrického rohu. Aktivitu USA však podporovalo i politicky. V období 27. listopadu až 5. prosince 2001 uspořádalo v Petersbergu u Bonnu konferenci o Afghánistánu, kde vznikl plán na postupné předání moci do rukou demokraticky zvolené afghánské vlády. Přechodnou vládu měly chránit mezinárodní vojenské síly ISAF,³⁵ které vznikly v prosinci 2001 na základě rezoluce RB OSN č. 1386.³⁶ Účast na misi ISAF odsouhlasili poslanci 22. prosince 2001 v poměru 538 ku 35 hlasům (8 poslanců se zdrželo hlasování).³⁷ Nasazení německých vojáků v rámci ISAF nebylo v porovnání s misí OEF kontroverzní a hlasování proběhlo hladce.

Bezprostředně po 11. září 2001 vystupovalo Německo svou rétorikou, chováním a praktickými kroky jako solidární a spolehlivý spojenec USA. Lze to doložit opakovaným prohlášením německého kancléře (např. z 11. října 2001), ale také konkrétními kroky spolkové vlády (vyslání německých vojáků do Afghánistánu apod.). Navíc kancléř kvůli této otázce riskoval hlasováním o vyslovení nedůvěry budoucnosti vlády i vlastní politickou kariéru.

Ačkoliv bylo nasazení německých vojáků v Afghánistánu pro řadu poslanců a členů rudozelené koalice sporné, kancléř si souhlas Spolkového sněmu dokázal vynutit. V případě vojenského zásahu v Afghánistánu tedy německá vláda dokázala přinejmenším z počátku vyřešit dilema spočívající v neslučitelnosti vystupování jako důvěryhodného partnera vůči USA na jedné a zdrženlivému postoji k nasazení vojenské síly na straně druhé. Právě v počátku mise v Afghánistánu byla role principu logiky vhodnosti zřejmě nejsilnější. Německo činilo vše, aby prokázalo loajalitu a reputaci spolehlivého spojence jak rétoricky, tak i konkrétními činy. Činilo to, co se od něj očekávalo. Naplňovalo tedy pravidla vhodného chování.

³⁴ Německo. Stenografischer Bericht. Plenarprotokoll 14/198, 19299, 19284.. In: *Deutscher Bundestag* [on-line], 2001, [cit. 2016-5-1]. Dostupné z: <https://goo.gl/Vyhh7x>

³⁵ BIERLING, ref. 18, s. 95 a 96

³⁶ Rada bezpečnosti, Rezoluce 1386 [on-line]. In: *Organizace spojených národů*, 2001 [cit. 2016-7-22]. Dostupné z: <https://goo.gl/CXrFpB>

³⁷ Německo. Stenografischer Bericht. Plenarprotokoll 14/210, 20850.. In: *Deutscher Bundestag* [on-line], 2001, [cit. 2016-5-1]. Dostupné z: <https://goo.gl/7bgtD3>

LIMITY VOJENSKÉ ANGAŽOVANOSTI NĚMECKA

Vzhledem k počtu nasazených vojáků a rozsahu úkolů patřilo Německo k nejaktivnějším zemím zapojených do mezinárodní mise v Afghánistánu, když podle mandátu mohlo nasadit až 5 350 vojáků. Velitelství německé armády v Mazar-e-Šarifu, které bylo od poloviny roku 2006 odpovědné za rekonstrukci a rozvoj severního regionu země, řídilo v této oblasti provinční rekonstrukční týmy v Kundúzu a Fajzabádu.

Kromě toho zaujímal Německo od roku 2002 vedoucí roli ve výcviku afghánských policejních sil, od ledna 2006 převzalo v této oblasti řídicí roli. Výrazným způsobem se v rámci afghánsko-německé rozvojové spolupráce podílelo také na udržitelném hospodářském rozvoji země zaměřeném na zvýšení zaměstnanosti, zajištění dodávek elektřiny a zásobování měst pitnou vodou a na rozvoji vzdělání.³⁸

Přes uvedené angažmá byla vojenská účast Německa dlouhodobě spojena s kritikou ze strany spojenců. Platilo to zejména v období od roku 2005, kdy se začala zásadně zhoršovat bezpečnostní situace v Afghánistánu. Z toho důvodu vyvíjely Spojené státy a další spojenci značný tlak na spolkovou vládu, aby Bundeswehr rozšířil geografickou působnost a sdílel větší vojenská rizika. Zejména geografické omezení německého mandátu pouze na oblast severu, který patřil mezi nejklidnější části Afghánistánu, vyvolávalo nespokojenost spojenců. Hlavní boje s povstanci, spojené s nejvyššími ztrátami na životech, se vedly na jih a východě země.³⁹

V kontextu americké kritiky je nutné připomenout některé základní principy, které zásadně ovlivňovaly německou účast na misi ISAF. Jednalo se o preferenci postkonfliktních stabilizačních a rekonstrukčních aktivit, veřejné vnímání vojáků jako ozbrojených humanitárních pracovníků, kteří nebojují a také o extrémní zdrženlivost při zapojení vojenských jednotek do pozemních bojových operací.⁴⁰ Jak již bylo řečeno v úvodu, zásadní roli hraje při nasazení německých vojenských sil i mandát Spolkového sněmu. Podle Stefana Korneliuse ztvárňuje mandát:

„ (...) Vše, co není dovoleno: aktivní až proaktivní vyhánění a cílené hledání povstalců a prohlídky domů. Vše, co dělá z Bundeswehru aktéra v tomto válečném divadle, je zakázáno. Vojáci mají pouze reagovat. Zapojení do ofenzivních bojových operací, neúmyslné zabití nezúčastněných a vlastní ohrožení - pro nasazení Bundeswehru je zřejmé, že politické a vojenské vedení se kvůli tomu nechce rozčilovat.“⁴¹

³⁸ Německo. Zahlen, Daten, Fakten. In: *Bundesregierung* [on-line], [cit. 2014-5-1]. Dostupné z: <https://goo.gl/znbniz>

³⁹ RIECKE, ref. 16, s. 4

⁴⁰ MEIERS, Josef-Franz. Crossing the red lines? The grand coalition and the paradox of German foreign policy. AICGS Policy report 32 [online]. Washington: American Institut for Contemporary German Studies, 2008, s. 24 a 25 [cit. 2015-11-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/PLwdhr>

⁴¹ KORNELIUS, Stefan. *Der Unerklärte Krieg. Deutschlands Selbstbetrug in Afghanistan*. Berlin: Körber Stiftung, 2009, s. 45. ISBN: 978-3-89684-138-4.

KONKRÉTNÍ PŘÍPADY

Německo na spojenecké požadavky vybízející k větší vojenské angažovanosti v Afghánistánu (např. dodatečným vysláním většího počtu vojáků) reagovalo *politikou ústupků*, kdy se snažilo těmto požadavkům alespoň zčásti vyhovět. Patrné to bylo zejména po roce 2005, kdy se kvůli zhoršování bezpečnostní situace v zemi dostaly do popředí hlavně vojenské aspekty. Misi již nebylo možné považovat za humanitární, respektive za stabilizační, jako tomu bylo v prvních letech. To však mělo značný dopad nejen na povahu vojenského nasazení Bundeswehru v Afghánistánu, ale i na vnímání mise německou veřejností.

Do té doby vnímali Němci své vojáky nasazené v Afghánistánu spíše jako stabilizační pracovníky, kteří stavějí školy a další infrastrukturní projekty. Nebyli připraveni na roli vojáka, který je vycvičen k tomu, aby zabíjel a mohl být také zabit.⁴²

Skutečnost, že se Německo dostávalo pod vnější tlak spojenců, byla dána mj. pasivní a reaktivní politikou Německa na úrovni NATO, ve vztahu s USA nebo při postkonfliktní péči v Afghánistánu. To lze doložit na následujících případech, prvním z nich je geografické omezení vojenské účasti Německa.

Geografické omezení působnosti Bundeswehru

Politický mandát pro misi vyloučil aktivní bojové nasazení německých vojenských jednotek a omezil jejich působnost na sever Afghánistánu, který byl v porovnání s ostatními oblastmi a četností ozbrojených střetů spíše klidnější částí země.

Spojenci přitom opakovaně požadovali, aby Německo sdílelo větší spojenecké břemeno a vyslalo své vojáky i na jih země, kde se vedly největší boje a docházelo i k nejvyšším ztrátám. Trvali na tom zejména Američané, Kanadčané a Britové. Patrné to bylo zejména v kontextu summitu NATO v Rize 28. a 29. listopadu 2006, kde se mělo mj. projednávat navýšení celkového počtu vojáků v Afghánistánu. Britský důstojník v této souvislosti uvedl: „*Už nemohu více poslouchat, že je Bundeswehr v Afghánistánu. Rozhodující přitom přece je, že Němci nejsou tam, kde jsou potřeba.*“⁴³ Kritický v této otázce, byl i šéf obranného výboru britské dolní sněmovny Bruce George „*jedni pijí čaj a pivo, ostatní riskují svůj život*“. Kvůli německému přístupu byl krátce před summitem konfrontován i Karsten Voigt, vládní pověřenec pro německo-americké vztahy. Zástupce americké administrativy mu sdělil, že se Němci zaměřují na obnovu země a zajištění míru a nepříjemné věci nechávají na Američanech. Podobně se vyjádřili i Kanadčané: „*Je nejvyšší čas, aby Němci vylezli ze svých spacáků a naučili se zabíjet*“.⁴⁴ K vyslání vojáků a zrušení národních caveats na pomoc spojencům bojujícím na jihu vyzýval Německo a další státy v říjnu 2016 i Nicholas Burns, tajemník amerického ministerstva

⁴² HAMMERSTEIN von Konstantin, HOYNG, Hans, SCHLAMP, Jürgen-Hans, SZANDAR, Alexander. Das Afghanistan-Abenteuer. *Der Spiegel*, 47/2006.

⁴³ V té době platný mandát připouštěl dočasné nasazení německých vojáků na jihu Afghánistánu, pouze pokud to bylo bezpodmínečně nutné pro záměry celé ISAF.; Unmut über die Bundeswehr wächst. *Die Welt* [online], 14. 9. 2006, [cit. 2015-12-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/tKLOE9>

⁴⁴ HAMMERSTEIN, HOYNG a SCHLAMP, ref. 42

zahraničí.⁴⁵ Podle Američanů národní caveats snižují politickou soudržnost spojenců, celkově akceschopnost NATO v Afghánistánu a také princip rovnoměrného sdílení zátěže tím, že některé národní jednotky riskují více než ty ostatní.⁴⁶

Rozdíly v nasazení v Afghánistánu a nevyrovnané sdílení zátěže potvrzovaly i statistiky. Zatímco v Afghánistánu do té doby zemřelo 350 Američanů, 42 Kanadánů a 41 Britů, Němců „pouze“ 18.⁴⁷ Přestože většina států angažujících se v Afghánistánu měla pro své vojáky nějaké limity pro nasazení, největší kritika se zaměřovala právě na Německo.

Představitelé spolkové vlády dali ještě před summitem NATO v Rize jasně najevo, že do Afghánistánu nepošlou žádné další vojáky, natož aby je vyslali na jih země. Kancléřka Angela Merkelová uvedla, že není nutné měnit mandát pro nasazení Bundeswehru. Ani ministr zahraničí Frank-Walter Steinmeier neviděl žádný smysl v tom „stáhnout bezhlavě personál a vojáky ze severu a přemístit je někam na jih“. Proti bojovému nasazení německých vojáků na jihu se stavělo podle průzkumů i 82 % obyvatel.⁴⁸

Němečtí politici v souvisejících debatách vyzdvihovali příspěvek Německa ke stabilizaci severu země, který váže velkou část rozmístěných jednotek. Přesun vojáků na jih by podle jejich mínění ohrozil bezpečnost a stabilitu této oblasti. Kromě toho zmiňovali německý přístup zaměřený více na civilní obnovu a zdrženlivé nasazení vojenské síly, který se odlišoval od ostatních spojenců. Kritizovali navíc způsob boje proti povstalcům a pronásledování teroristů ze strany USA. V německém uvažování se projevovala snaha realizovat nasazení vojáků v Afghánistánu s co nejmenšími riziky, aby tak politici neztratili zbývající podporu veřejnosti pro tuto misi. Brigádní generál Wiermann v této souvislosti pronesl: „Na výběr nejsou vojáci s limity pro nasazení nebo bez nich, nýbrž vojenské síly s takovými limity nebo žádné. A pokud se musím rozhodnout, pak raději vezmu vojáky s limity než vůbec žádné.“⁴⁹

Skutečnost, že spojenci v NATO nebyli spokojeni s postojem německých politiků, se ukázala i během projevu generálního tajemníka NATO Jaap de Hoop Scheffera, ačkoliv Německo explicitně nezminil:

„Mluvil jsem opakovaně o národních caveats, které zhoršují flexibilitu vojenského velení a podkopávají operativní efektivnost. Stejně jako potřebujeme bojové síly schopné rekonstrukční činnosti, sotva si můžeme dovolit vojenské síly neschopné boje a zaměřené pouze na poválečnou rekonstrukci.“⁵⁰

Nakonec představitelé spolkové vlády na summitu změnili svůj postoj. Přistoupili na to, že němečtí vojáci mohli být nově dočasně nasazeni i na jihu Afghánistánu, pokud se spojenci dostanou do nouzové situace. Kancléřka ve svém prohlášení k summitu hovořila

⁴⁵ GALLU, Joshua. Avoiding the Violence in Afghanistan. *Der Spiegel* [online], 25. 10. 2016, [cit. 2015-12-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/fCSFkj>

⁴⁶ MEIERS, ref. 40, s. 18

⁴⁷ HAMMERSTEIN, HOYNG a SCHLAMP, ref. 42

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ KRONING-HEITMANN, ref. 4, s. 167 a 169

⁵⁰ Keynote speech by NATO Secretary General Jaap de Hoop Scheffer at the Riga Conference. *North Atlantic Treaty Organisation* [on-line], 28. 11. 2006, [cit. 2015-11-20]. Dostupné z: <https://goo.gl/levYZZ>

o záchraně zraněných, evakuaci obklíčených vojáků i o vojenském průzkumu.⁵¹ Nezmínila však vyslání bojových jednotek na pomoc ostatním spojencům na jihu Afghánistánu. Proto nebylo zřejmé, za jaké situace mají být němečtí vojáci v případě nouze na jih vysláni.

Za odmítavým postojem spolkové vlády ohledně rozmístění německých sil na jihu Afghánistánu stála skutečnost, že představitelé vlády si velmi dobře uvědomovali, že takový krok nebudou s to obhájit na domácí půdě. Projevily se přitom limity vojenského nasazení vyplývající ze strategické kultury státu. Přesto pod tlakem spojenců NATO nakonec přistoupili alespoň na výše zmíněný případ nouze. V jejich uvažování se projevila také obava, že pokud nějakým způsobem spojencům vzhledem ke zhoršování bezpečnostní situace v Afghánistánu nevyhoví, bude to mít negativní dopad na vzájemné vztahy.

Poněkud odlišný názor v této otázce má Imken Heitmannová-Kroningová, která tvrdí, že německá vláda uhájila své pozice a zabránila většímu vojenskému angažmá země v Afghánistánu. Upřednostnila tedy kulturu zdrženlivosti před tlakem mezinárodního společenství.⁵² Do jisté míry lze s Imken Heitmannovou-Kroningovou v kontextu summitu v Rize souhlasit, avšak další vývoj prokázal neudržitelnost německé pozice v této otázce. Naplno se to ukázalo při vyslání průzkumných letadel typu Tornado Recce do Afghánistánu, který představuje druhý z případů.

Nasazení průzkumných letadel Tornado

Krátce po summitu NATO v Rize požádal zástupce velitele jednotek NATO v Evropě německou stranu o vyslání letadel typu Tornado do Afghánistánu. Ačkoliv spolková vláda až do ledna 2007 k této otázce nezaula jasné stanovisko, přislíbil vyslání letadel závěrem ledna 2007 šéf poslaneckého klubu SPD Peter Struck v kontextu zasedání ministrů zahraničí NATO. To však následně vedlo ke sporům ve vedení strany, neboť tento krok zamítl ministr zahraničí Frank-Walter Steinmeier.⁵³ Kromě toho se vedoucí představitelé strany nedokázali shodnout na tom, zda je pro nasazení letadel v Afghánistánu potřeba nového mandátu. Zatímco podle Gernota Erlera, státního tajemníka na ministerstvu zahraničí, by musela vláda schválit nový mandát pouze v případě, pokud by ten stávající k tomuto účelu nepostačoval, Hans-Peter Bartels, člen parlamentního výboru pro obranu, mluvil o nezbytnosti předložení nového mandátu.⁵⁴ Tato otázka však byla nejasná napříč celým parlamentem, neboť se předpokládalo, že německá letadla budou nasazena i mimo oblast severu, tedy na území celého Afghánistánu.

Mezi politiky panovala obava, že by tímto krokem došlo k rozmístění německých vojáků na jihu země. Ačkoliv byla letadla Tornado určena pouze k průzkumu, mohla být nasbíraná data využita k bojovému nasazení jednotek ostatních států a bombardování

⁵¹ Das Wortprotokoll der Pressekonferenz. Bundeskanzlerin Angela Merkel am 29. November 2006 anlässlich des NATO-Gipfels in Riga. *Die Bundesregierung* [on-line], 29. 11. 2006, [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: <https://goo.gl/2yVjYh>

⁵² KRONING-HEITMANN, ref. 4, s. 170 a 171

⁵³ LABUHN, Wolfgang, Hintergrund: Bundeswehr-Tornados nach Afghanistan. Vom Kabinettsbeschluss zur Abstimmung im Bundestag. *Deutschlandfunk* [online], 27. 2. 2007 [cit. 2014-12-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/zlOuVe>

⁵⁴ Zustimmung in der Regierung zu Tornado-Einsatz. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* [online], 21. 12. 2006 [cit. 2012-12-02]. Dostupné z: <https://goo.gl/bTmHnF>

strategických cílů.⁵⁵ Získané strategické poznatky by tak mohli spojenci využít i při boji proti Tálibánu v rámci mise OEF, která podléhala rovněž velení NATO. V takovém případě by se ale jednalo o bojové nasazení, které nepokrýval stávající parlamentní mandát pro nasazení Bundeswehru.⁵⁶ Mezi poslanci se projevovala i obava, že takové zapojení Bundeswehru změní obraz německých vojáků ze strany Afghánců, což povede k větší aktivitě povstalců proti německým pozicím a ke zvýšení rizik pro nasazené vojáky.⁵⁷

Německo o vyslání průzkumných letadel do Afghánistánu požádal v lednu 2007 i generální tajemník NATO Jaap de Hoop Scheffer, když zmínil nedostatek takových vojenských kapacit v zemi.⁵⁸

Nakonec SPD (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands; Sociálnědemokratická strana Německa*) změnila svůj postoj, když obecný souhlas s vysláním letadel signalizoval Frank-Walter Steinmeier na ministerském zasedání NATO v Bruselu. Konkrétní souhlas vyslovila však až v únoru 2007, když spolková vláda předložila návrh mandátu k vyslání šesti letadel typu Tornado Recce.⁵⁹ Podle mandátu měla letadla provádět letecký průzkum a vyhodnocovat data v oblasti celého Afghánistánu. Vyslání letadel předpokládalo navýšení celkového počtu vojáků v zemi o 500 (piloti, technická podpora, analytici apod.). Letadla měla přispět ke zlepšení průzkumných kapacit ISAF, a tak k ochraně vojáků, civilních pracovníků a afghánského obyvatelstva. Vzhledem k uvedeným výhradám politiků však byla role německých letadel striktně omezena na průzkum a byla vyloučena letecká podpora při pozemních operacích (*close air support*). Strategická data získaná z průzkumu navíc měla primárně sloužit ISAF, jejich předání pro účely mise OEF bylo značně omezeno.⁶⁰

Kvůli mandátu proběhlo na přelomu února a března 2007 několik parlamentních debat, přičemž ta nejdůležitější se konala 9. března 2007. V jejím rámci se projevovaly rozpory zejména uvnitř SPD a Zelených, přesto jejich poslanecké kluby avizovaly podporu misi. Zastánci návrhu kromě pozitivního dopadu na bezpečnostní situaci v Afghánistánu zmiňovali zejména prokázání německé solidarity a spolehlivosti před spojenci a také obavu ze ztráty vlivu v NATO. To bylo patrné např. z vyjádření poslance CDU (*Christlich Demokratische Union; Křesťanskodemokratická unie*) Bernda Schmidbauera:

„Nasazení našich průzkumných letadel může doložit naši společnou odpovědnost, ale také naši spojeneckou věrnost. Nejde jen o šest letadel, nýbrž o to, že se Alianci dá to, co potřebujeme, abychom ukázali spolehlivost a solidaritu také navenek.“

⁵⁵ GEBAUER, Matthias, WEILAND, Severin. Tornados in begrenzter Mission. *Der Spiegel* [online], 5. 2. 2007 [cit. 2014-12-03]. Dostupné z: <https://goo.gl/662XEa>

⁵⁶ LABUHN, ref. 54

⁵⁷ Německo. Stenografischer Bericht. Plenarprotokoll 16/86, 8761 a 8762. [on-line]. In: *Deutscher Bundestag*, 2007, [cit. 2016-2-7]. Dostupné z: <https://goo.gl/qYz0h4>

⁵⁸ Tornados für Afghanistan. *N-TV* [online], 12. 1. 2007 [cit. 2013-12-03]. Dostupné z: <https://goo.gl/Cp7KuO>

⁵⁹ KRONING-HEITMANN, ref. 4, s. 177

⁶⁰ Antrag der Bundesregierung. Drucksache 16/4298. In: *Deutscher Bundestag* [on-line], 2007, [cit. 2015-3-6]. Dostupné z: <https://goo.gl/DLRyY3>

Jeho stranický kolega Eckart von Klaeden řekl: „*Jako spojenci musíme být připraveni nést nejen stejnou zátěž, ale také stejné riziko jako naši spojenci. To je sama podstata Aliance. Jen tak budeme moci uplatňovat potřebný vliv na celkovou strategii NATO*“. Potřebu prokázat spojeneckou solidaritu zmínili ve svém projevu i Gert Weisskirchen z SPD, Rainer Stinner z FDP (*Freie Demokratische Partei*; Svobodná demokratická strana) a v písemném stanovisku také poslanci za Zelené.⁶¹

Spolkový sněm schválil mandát 9. března 2007, když hlasovalo 405 poslanců pro, 157 proti a 11 se jich zdrželo hlasování. Proti vyslání letadel do Afghánistánu hlasovalo i 69 sociálních demokratů, tedy třetina členů jejich poslaneckého klubu, což dokládá názorové rozdělení strany v této otázce.⁶² Členové poslaneckého klubu CDU/CSU (*Christlich-Soziale Union*; Křesťansko-sociální unie) Peter Gauweiler a Willy Wimmer a postkomunistická Linke/PDS (*Partei des demokratischen Sozialismus*; Strana demokratického socialismu) však kvůli nasazení letadel podali stížnosti u Spolkového ústavního soudu.⁶³ Zatímco stížnost poslanců CDU/CSU označil soud z formálních důvodů za nepřipustnou, stížnost Die Linke zamítl.⁶⁴

Podle Imken Heitmannové-Kroningové bylo rozhodnutí spolkové vlády vyslat do Afghánistánu letadla typu Tornado v podstatě vstřícným gestem spojencům po striktně odmítavém postoji Německa při summitu NATO v Rize na podzim 2006.⁶⁵ Podle Stefana Korneliuse to vláda považovala za nezbytný krok k zajištění bezpečnosti německých vojáků a prokázání spojenecké solidarity a politické důvěryhodnosti Německa.⁶⁶ Vláda se chtěla vyhnout zejména nasazení vojáků na jihu a východě Afghánistánu. Potvrzuje to poslanec SPD Rainer Arnold: „*Zajisté to byl motiv, i v politické debatě. Dodejme raději průzkumné kapacity vysláním letadel Tornado, než abychom dostali jiné úkoly, např. doprovázet afghánské rekruty při operacích na východě země*.“⁶⁷

Odpůrci vyslání argumentovali tím, že nasazením letadel Tornado se německé vojenské síly příliš zapojí do vojenských střetů v Afghánistánu, a omezí tak činnost zaměřenou na civilní obnovu a stabilizaci země. Celkově tak otázka vyslání letadel Tornado vyvolala konflikt mezi zdrženlivým postojem k nasazení vojenských sil na jedné straně a mezinárodními závazky na druhé. Uvažování poslanců zřejmě ovlivnil postoj veřejnosti, která to podle průzkumu společnosti Forsa odmítala ze 77 %.⁶⁸

Snaha setrvat na stávajících limitech se projevila v zamezení účasti německých letadel na podpůrných operacích pozemních sil. To později vedlo k paradoxní situaci, kdy sice

⁶¹ Plenarprotokoll 16/86, ref. 58, 8692, 8700, 8709, 8766, 8767 a 8778.

⁶² Po vypršení šestiměsíčního mandátu začlenila vláda nasazení letadel do mandátu ISAF, který schválil Spolkový sněm 12. října 2007.

⁶³ WITTROCK, Philipp. Unions-Rebellen klagen gegen Tornado-Einsatz. *Der Spiegel* [online], 9. 3. 2007 [cit. 2015-11-03]. Dostupné z: <https://goo.gl/A9nyNe> a Pressemitteilung. Die Linke klagt gegen Tornado-Einsatz in Afghanistan. *Die Linke* [on-line], 14. 3. 2007 [cit. 2015-28-4]. Dostupné z: <https://goo.gl/asCoj1>

⁶⁴ Karlsruhe weist Klage gegen Tornado-Einsatz ab. *Die Welt* [online], 12. 3. 2007 [cit. 2013-12-04]. Dostupné z: <https://goo.gl/DXhc00>

⁶⁵ KRONING-HEITMANN, ref. 4, s. 178

⁶⁶ KORNELIUS, ref. 41, s. 70

⁶⁷ KRAUSE, ref. 15, s. 156

⁶⁸ KRONING-HEITMANN, ref. 4, s. 179

němečtí vojáci měli k dispozici svá letadla schopná takové vojenské podpory, museli však žádat o jejich podporu další státy zapojené do ISAF. Do počátku roku 2009 se jednalo až o 19 případů, většinou je provedli Američané.⁶⁹

Mírné povolení limitů pro nasazení vojáků Bundeswehru, jak ukázal případ letadel Tornado, bylo opožděnou a váhavou reakcí na tlak ostatních zemí, aby Německo plnilo své spojenecké závazky. Toto rozhodnutí nevzešlo z aktivní německé politiky. Během debaty ve Spolkovém sněmu se ve vyjádření politiků ukazovala nezbytnost prokázání solidarity a spolehlivosti své země před spojenci a též obava ze ztráty vlivu na strategii NATO, pokud nedojde k rozšíření německé vojenské účasti v Afghánistánu. Lze tedy konstatovat, že v tomto případě se logika vhodnosti a tedy snaha o příkladné chování projevila výrazně. Roli hrál také záměr odčinit zamítavý postoj ze summitu NATO v Rize, který vedl k silné kritice Německa ze strany ostatních členských států. Přesto se ukázalo, že němečtí politici činili vše pro to, aby podoba politického mandátu pro nasazení vojáků zůstala zachována. Díky omezení činnosti letadel Tornado na letecký průzkum mohla spolková vláda před veřejností dále vydávat misi ISAF před veřejností za stabilizační a podpůrnou operaci (a nikoliv za bojovou), zachovat principy kultury zdrženlivosti a současně plnit spojenecké závazky.

Konference o Afghánistánu v Londýně

Třetím z případů je politika spolkové vlády v kontextu mezinárodní konference o Afghánistánu v Londýně konající se 28. ledna 2010. Hlavním záměrem konference bylo stanovení cílů a dílčích kroků pro další postup mezinárodního společenství v oblasti bezpečnosti, správy a obnovy země. Účastnily se jí státy zapojené do tohoto procesu, sousední státy Afghánistánu, klíčoví regionální aktéři, zástupci NATO, OSN, EU a dalších mezinárodních organizací.

Na základě závěrů konference se afghánská vláda mj. přihlásila k převzetí větší míry odpovědnosti za vývoj země. Na přelomu let 2010 a 2011 měla postupně přebírat správu nad jednotlivými provinciemi. Kromě toho se mezinárodní společenství dohodlo na navýšení celkového počtu vojáků určených pro misi.⁷⁰

Spolková vláda neměla zprvu připravenou žádnou vlastní strategii, jak dále postupovat v Afghánistánu. Navýšení počtu vojáků, které bylo diskutováno v kontextu nové strategie v boji proti Tálibánu oznámené americkým prezidentem Barrackem Obamou a chystané londýnské konference, odmítala jak závěrem roku 2009, tak i počátkem roku 2010.⁷¹ Celkově to vzbuzovalo dojem, že se chce diskusi o dalším postupu v Afghánistánu vyhnout a vyslání dalších německých vojáků do mise zabránit.

Německo přitom bylo pod velkým tlakem spojenců. V lednu 2010 např. hlavní velitel sil NATO v Afghánistánu generál Stanley McChrystal kritizoval přístup německých vojenských jednotek, které se z bezpečnostních důvodů vyhýbají přímému kontaktu

⁶⁹ CHAUVISTRE, Eric. Die Bundeswehr lässt sich rausbomben. *Die Tageszeitung* [online], 24. 3. 2009 [cit. 2016-11-03]. Dostupné z: <https://goo.gl/kbPbmb>

⁷⁰ Afghanistan-Konferenz in London. Bundeszentrale für Politische Bildung [online], 28. 1. 2010 [cit. 2015-08-03]. Dostupné z: <https://goo.gl/gmR9tz>

⁷¹ Holbrooke erhöht Erwartungen an Deutschland. *Der Tagesspiegel* [online], 6. 1. 2010 [cit. 2015-07-03]. Dostupné z: <https://goo.gl/3S9Yb8>

s afghánským obyvatelstvem a své základny opouští jen v obrněných konvojích. Kromě větší ochoty k riziku požadoval od spolkové vlády více vojáků a nový mandát pro Bundeswehr.⁷² Lze se domnívat, že s kritickým postojem McChrystala souvisel i přesun 2 500 amerických vojáků na sever země, tedy do oblastí německé správy. Ačkoliv spadali z formálního hlediska pod německé velení, podle expertů se tento krok dal vykládat jako signál nedůvěry USA vůči německým spojencům. Důstojníci Bundeswehru poté vyjádřili obavy, zda nebudou němečtí vojáci hrát v této oblasti brzy jen vedlejší roli.⁷³ Německo k větší vojenské angažovanosti v Afghánistánu tlačil počátkem ledna 2010 i Richard Holbrooke, zvláštní pověřenec USA pro Afghánistán a Pákistán.⁷⁴

Prakticky až do konání samotné konference nebyla spolková vláda s to dosáhnout vnitropolitické shody týkající se německé pozice k dalšímu působení mezinárodních sil v Afghánistánu. Projevilo se to mj. na sporech mezi ministerstvem obrany a ministerstvem zahraničí. Zatímco ministr zahraničí Guido Westerwelle odmítal vyslání dalších vojáků a prosazoval rozšíření policejního výcviku, ministr obrany Theodor zu Guttenberg mluvil o vyslání až 2 000 dalších vojáků. Dále se oba ministři nemohli shodnout na tom, kdo bude na londýnské konferenci vládu zastupovat.⁷⁵

Kvůli sporům v této otázce a s cílem vypracovat společnou pozici vlády vytvořila kancléřka Angela Merkelová tři týdny před konferencí vládní výbor, kde kromě ní zasedali ministr zahraničí Guido Westerwelle, ministr rozvoje Dirk Niebel, ministr vnitra Thomas de Maizière, ministr obrany Theodor zu Guttenberg a šéf Spolkového úřadu kancléřky Ronald Pofalla.⁷⁶ Zastoupeny tedy byly všechny relevantní resorty zapojené do mise v Afghánistánu.

Pod tlakem spojenců nakonec 26. ledna 2010, tedy dva dny před samotnou konferencí, zveřejnila kancléřka návrh nové strategie pro Afghánistán. Hlavní body této strategie zmínila ve vládním prohlášení 28. ledna 2010. Spolková vláda se zavázala ke zdvojnásobení rozvojové pomoci na 430 mil. eur, navýšení počtu německých policejních školitelů (ze 123 na 200) a dodatečnému vyslání 500 vojáků s tím, že k tomu navíc bude v pohotovosti připravena flexibilní rezerva o síle 350 vojáků (na celkových 5 350). Dále souhlasila s tím, že němečtí vojenští školitelé přejdou při výcviku afghánských bezpečnostních sil na americký přístup tzv. *partnering*, spočívající v doprovázení cvičenců v terénu.⁷⁷

Během debaty ve Spolkovém sněmu 27. ledna 2010 zdůvodňovala jednání vlády na konferenci mj. nezbytností prokázat spojeneckou spolehlivost a solidaritu, zejména vůči klíčovému spojenci USA. Nejprve odmítla, aby Američané a Britové tahali za Německo „*žhavé kaštany z ohně*“, dále pronesla:

⁷² GEBAUER, Matthias. ISAF-Chef fordert neue Bundeswehrstrategie. *Der Spiegel* [online], 21. 1. 2010 [cit. 2016-07-03]. Dostupné z: <https://goo.gl/xIGPqI>

⁷³ GEBAUER, Matthias. USA schicken 2500 Soldaten ins Bundeswehrgebiet. *Der Spiegel* [online], 1. 1. 2010 [cit. 2015-08-03]. Dostupné z: <https://goo.gl/5NkvmL>

⁷⁴ Holbrooke erhöht Erwartungen an Deutschland, ref. 72

⁷⁵ GEBAUER, Matthias. Afghanistan-Strategie entzweit Westerwelle und Guttenberg. *Der Spiegel* [online], 7. 1. 2010 [cit. 2016-08-03]. Dostupné z: <https://goo.gl/RBMn07>

⁷⁶ Holbrooke erhöht Erwartungen an Deutschland, ref. 72

⁷⁷ Regierungserklärung zum Afghanistan-Konzept der Bundesregierung von Bundeskanzlerin Merkel. *Die Bundesregierung* [on-line], 28. 1. 2010, [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: <https://goo.gl/6aH3i9>

„Mezinárodní společenství čeká zatěžkávací zkouška. Je to také zatěžkávací zkouška tří základních principů, které vedly německou zahraniční politiku v minulosti a dále ji také povedou - služba pro mír, právní stát schopný obrany, pevné spojenecké vazby a partnerství.“⁷⁸

Vzhledem k výsledkům londýnské konference je patrné, že německá vláda se neprosadila ve svém hlavním záměru, tedy vyhnout se vyslání dalších vojáků do Afghánistánu. Současně musela vypracovat nový mandát k misi ISAF. Je zřejmé, že nakonec povolila tlaku spojenců, zejména ze strany USA. Představitelé spolkové vlády si uvědomili, že navýšení počtu vojáků nezabrání a opačná reakce by poškodila vztahy s klíčovými spojenci. Tomu se chtěli vyhnout. Snažili se udržet reputaci spolehlivého a věrného spojence, který si je vědom své odpovědnosti za udržování bezpečnosti a stability ve světě, tentokrát v Afghánistánu. Proto přes počáteční odmítavý postoj nakonec souhlasili s navýšením počtu německých vojáků a přijetím větších rizik v rámci mise. Zásadní změna přitom měla nastat zejména při výcviku afghánských rekrutů. Do té doby je němečtí vojáci cvičili pouze uvnitř vojenských základen (tzv. *mentoring*). Uplatněním konceptu *partnering*, tedy doprovázení cvičenců v terénu, se ovšem značně zvýšilo riziko obětí v řadách německých vojáků.

Z uvedeného je patrné, že v případě londýnské konference se logika vhodnosti projevila velmi silně. Lze to doložit zaprvé rozhodnutími spolkové vlády o navýšení počtu vojáků pro afghánskou misi a o přechodu na koncept *partnering*, přestože podobné kroky původně vláda striktně odmítala. Zadruhé o tom svědčí jasná argumentace kancléřky krátce před konferencí v Londýně.

ZÁVĚR

Přestože Německo během mise v Afghánistánu nasadilo třetí největší vojenský kontingent a prosazovalo se při civilně-vojenské spolupráci, vytrvale se bránilo operativnímu a geografickému rozšiřování nasazení Bundeswehru požadovaného spojenci. Vystupovalo v této záležitosti velmi opatrně a tlaku spojenců čelilo mj. pomocí národních limitů (*caveats*) ztvárněných v mandátu pro misi. Spolková vláda se při tom snažila udržet rovnováhu mezi těmito limity, vojenskou dimenzí mise a mezinárodně politickou (spojeneckou) rovinou, zejména pokud jde o vztahy s USA. Dařilo se jí to zejména na počátku mise v Afghánistánu, kdy Německo rétorikou a svými činy prokazovalo loajalitu a reputaci spolehlivého spojence, aniž by vzbuzovalo pochyby nebo obavy ostatních členských států NATO. V tomto období se platnost logiky vhodnosti projevila nejsilněji. Do jisté míry dokázala německá vláda udržet tuto rovnováhu i při summitu NATO v Rize v roce 2006, kde v podstatě uhájila svou původní pozici. Členové vlády si byli vědomi toho, že případné vyslání vojáků na jih Afghánistánu nedokážou obhájit na domácí půdě. Přesto nakonec pod tlakem svolili k nasazení vojáků na jihu země v případě nouze, zabránili však jejich trvalému přemístění do této oblasti.

⁷⁸ Stenografischer Bericht. Plenarprotokoll 17/18, 1524. In: *Deutscher Bundestag* [on-line], 2010, [cit. 2016-3-6]. Dostupné z: <https://goo.gl/AUGcT4>

Po summitu NATO v Rize se velmi brzy ukázalo, že Německo pod tlakem spojenců neudrží odmítavý postoj k navýšení počtu vojáků pro účely mise ISAF. Výsledkem bylo vyslání letadel Tornado, přestože jen pro účely vojenského průzkumu a zvětšení německého kontingentu o 500 vojáků. Německá vláda nasadila tyto síly, aby před spojenci prokázala, že svými vlastními vojenskými příspěvky aktivně sdílí oprávněné rozdělení zátěže a solidarity v Alianci, potažmo ve vztahu s USA. Bylo to patrné i z rétoriky poslanců během související debaty v parlamentu.

Německo činilo v Afghánistánu pod tlakem spojenců ústupky, které měly zmírnit kritiku a uspokojit jejich požadavky. Do této situace se ve většině případů dostávalo vlastní zásluhou, když reagovalo na vývoj situace v Afghánistánu pasivně a reaktivně. Konání spolkové vlády do značné míry ovlivňovala snaha udržet renomé země jako spolehlivého a odpovědného spojence. Důležitým motivačním prvkem vlády byla také snaha nezhoršit relaci s USA. Výše zmíněnými ústupky se však vláda dostávala do napětí s principem zdrženlivosti při nasazení ozbrojených sil, který se odrážel ve snaze vystavit německé vojáky v Afghánistánu co nejmenšímu riziku. V souvislosti s londýnskou konferencí o Afghánistánu ale spolková vláda nedokázala prosadit svůj hlavní záměr, a to zabránit dalšímu navýšení počtu vojáků v ISAF. Současně se chtěla vyhnout zvýšení bezpečnostních rizik pro nasazené příslušníky Bundeswehru. Ačkoliv to zprvu striktně odmítala, nakonec povolila tlaku spojenců, zvětšila svůj vojenský kontingent o 500 (resp. o 850 vojáků) a přijala v rámci mise i větší rizika (*partnering*).

Na všech třech analyzovaných případech lze doložit platnost logiky vhodnosti při vystupování německé vlády. Přestože v prvním případě, tedy na summitu NATO v Rize, německá vláda do jisté míry uhájila své pozice, v případě nasazení letadel Tornado a v souvislosti s konferencí v Londýně opustila své původní postoje a změnila argumentaci. Prioritou bylo prokázat spojeneckou solidaritu a spolehlivost, nepoškodit vztahy s některými státy NATO, zejména s USA a udržet si vliv na vytváření strategie Aliance v Afghánistánu. Zejména ve druhém a třetím případě prokázala předložená analýza rozhodování vlády silné působení principu logiky vhodnosti. Autor tedy předloženými výsledky doložil platnost hypotézy uvedené v úvodu článku.